

“TABIAT VA INSON: SHIFOKORNING ROLI FALSAFIY NUQTAI NAZARDAN”

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi

Fakultet: Davolash ishi

Talaba: **Izzatillayeva Yulduzxon**

Guruh: 108

Fan: Falsafa

O`qituvchi: Toshkent tibbiyot akademiyasi

F.f.n. dos. **Umarova F.S.**

ANNOTATSIYA

Mazkur ishda tabiat va inson o`rtasidagi o`zaro aloqadorlik, ularning uyg'un hayot kechirishidagi muhim omillar, shuningdek, shifokorning ushbu jarayondagi roli falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Insonning tabiiy muhitga bo'lgan munosabati va tabiatning sog'liqqa ko'rsatadigan ta'siri, shuningdek, shifokorning nafaqat kasallikni davolovchi mutaxassis, balki inson salomatligi orqali tabiiy muvozanatni tiklovchi axloqiy shaxs, jamiyatda ma'naviy-ma'rifiy yetakchi sifatidagi o'rni yoritiladi. Falsafiy qarashlar asosida shifokor kasbining axloqiy, estetik va ma'naviy jihatlari chuqur tahlil qilinadi. Ishda inson salomatligini asrashda tabiatga mehr, g'amxo'rlik va ekologik ongni shakllantirish muhimligi alohida ta'kidlanadi.

KALIT SO'ZLAR

inson, tabiat, shifokor, muvozanat, falsafa, axloq, tibbiyot, ma'naviyat, sog'liq, texnologiya

KIRISH

Insoniyat tarixan tabiat bilan uyg'un yashashga intilgan. Tabiat inson uchun hayot va salomatlik manbai bo'lib, uni o'rganish va saqlash tarixiy zarurat bo'lgan. Bunday

faoliyatlarning asosiy shakllaridan biri — tibbiyot. Tibbiyot insonning ichki va tashqi holatini muvozanatga keltirish orqali uning tabiat bilan bog‘liqligini tushunishga yordam beruvchi fan sifatida qaraladi. Ayniqsa, shifokor kasbi bu jarayonda asosiy o‘rinni egallaydi. Shifokor — bu nafaqat davolovchi, balki tabiat va inson orasidagi ko‘prik, shuningdek, jamiyatda axloqiy va ma‘naviy yo‘l-yo‘riq ko‘rsatuvchi shaxsdir.

ASOSIY QISM

1. Inson va tabiat: tarixiy falsafiy munosabat

Inson va tabiat o‘rtasidagi munosabat masalasi insoniyat tafakkurining eng qadimiy va doimiy dolzarb yo‘nalishlaridan biridir. Falsafa fanida bu munosabat sivilizatsiyalar taraqqiyoti, dunyoqarash shakllanishi va axloqiy me‘yorlar bilan chambarchas bog‘liq holda yoritilgan. Har bir tarixiy bosqichda tabiatga nisbatan o‘ziga xos yondashuv shakllangan: ayrim davrlarda tabiat muqaddas kuch sifatida talqin qilingan bo‘lsa, boshqa davrlarda esa inson tafakkuri va faoliyati unga hukmronlik qilishi kerak degan qarashlar ustuvor bo‘lgan. Bu holat falsafaning ekologik, ontologik va axloqiy yo‘nalishlari orqali chuqur o‘rganilgan [1]. Antik davr falsafasida tabiat kosmos — ya‘ni tartib, uyg‘unlik va go‘zallik manbai sifatida talqin etilgan. Yunon faylasuflari, xususan, Aristotel tabiatni muqaddas bir tizim sifatida ko‘rgan. U tabiatni tushunish orqali inson o‘zini anglashiga, haqiqatga yaqinlashishga ishongan[4].

Sharq falsafasida, xususan Konfutsiy ta‘limotida tabiatga chuqur hurmat bilan yondashiladi. Konfutsiyga ko‘ra, inson o‘zining axloqiy kamolotini tabiiy tartib va uyg‘unlikka mos ravishda shakllantirishi lozim. U “osmon yo‘li” (Tian) g‘oyasi orqali tabiat va jamiyat o‘rtasidagi muvozanatni saqlashni maqsad qiladi. Konfutsiy ta‘limotida tabiiy tartibga zid harakat insonni muvozanatdan chiqarishi, bu esa jamiyatda ijtimoiy va ma‘naviy beqarorlikka olib kelishi mumkinligi ta‘kidlanadi[10].

G‘arb falsafasida, ayniqsa Rene Dekart ta‘limotida, inson tafakkuri va ong tabiatdan ustun qo‘yiladi. U o‘zining “Discourse on the Method” asarida inson aqlini

tabiat qonunlarini anglash va uni boshqarish vositasi sifatida ko'rsatgan. Dekart fikriga ko'ra, inson bilim orqali tabiat kuchlarini egallashi, ularni o'z ehtiyojlariga xizmat qildirish kerak. Bu yondashuv keyinchalik sanoat inqilobiga asos bo'lib, tabiatga nisbatan utilitar qarashlarning shakllanishiga sabab bo'lgan[9].

Bugungi falsafiy yondashuvlar insonni tabiatdan ajratib emas, balki uni tabiat bilan bir butun mavjudot sifatida ko'rishga chaqirmoqda [2]. Insonning tabiiylikka qaytishi, uning o'zligini anglashi tabiat bilan uyg'un yashash yo'lida eng muhim qadamlardan biridir[5].

2. Tibbiyot — tabiiy muvozanatni tiklash vositasi sifatida

Tibbiyot fani inson tanasidagi har bir tizimni, har bir a'zoni bir butun, murakkab, o'zaro bog'langan va muvozanatli tizim sifatida ko'radi. Shuning uchun ham chinakam shifokor faqat simptomlarni emas, balki kasallikning ildizini — ya'ni uning paydo bo'lish sabablari, ichki va tashqi omillarni chuqur tahlil qiladi[6].

Haqiqiy shifokor har bir bemorni noyob mavjudot sifatida ko'radi. U inson organizmidagi tabiiy muvozanat buzilganini anglab, bu muvozanatni tiklash yo'llarini izlaydi. Zamonaviy dunyoda tobora keng tarqalayotgan stress, depressiya, xavotir va surunkali charchoq holatlari shuni ko'rsatmoqdaki, inson faqat biologik tana emas, u murakkab ruhiy, ijtimoiy va ma'naviy mavjudotdir. Shifokor nafaqat dorilarni belgilaydi, balki bemorning ruhiy muvozanatini tiklash, stress manbalarini aniqlash, to'g'ri ovqatlanish, uyqu rejimini yo'lga qo'yish, harakat faolligini oshirish kabi ko'plab hayotiy omillarni hisobga oladi. Chin dildan berilgan maslahat, samimiy tabassum, ishonch uyg'otuvchi so'z — bularning barchasi ba'zida kuchli dorilardan ko'ra samaraliroq bo'lishi mumkin[3].

3. Shifokorning axloqiy va ma'naviy mas'uliyati

Gippokrat qasamyodi shunchaki tarixiy matn emas, bu ming yillik an'anaga aylangan axloqiy tamoyillar to'plamidir. Ushbu qasamyodda aks etgan g'oyalar

shifokorning bemorga nisbatan halollik, sadoqat, mehr-muruvvat bilan yondashishini talab qiladi. Qasamyodning har bir satrida insonparvarlik, kasbga sadoqat va boshqa insonlarga fidoyilik bilan xizmat qilish ruhi mujassam[3].

Buyuk faylasuflar — Heidegger, Kant, Levinaslar axloqiy mas’uliyat, insoniylik va boshqalarga e’tibor masalasini o’z asarlarida chuqur tahlil qilganlar[2][7][8]. Ayniqsa Emmanuel Levinasning “yuzga qarash orqali axloqiy javobgarlik” g’oyasi shifokor-bemor munosabatida nihoyatda dolzarbdir. Bemorning yuziga qarab, uning ichki azobini his etish, dardiga hamdard bo’lish va chin qalbdan yordam berish — bu shifokorning faqat tibbiy emas, balki ma’naviy burchidir. Levinas ta’kidlashicha, inson boshqasining yuzida o’z axloqiy mas’uliyatini ko’radi. Shifokor esa bu javobgarlikni har kuni, har daqiqada his qiladi[7].

Shuningdek, shifokorning ma’naviy mas’uliyati faqat muayyan bir bemor doirasida emas, balki butun jamiyat oldida namoyon bo’ladi. U sog’lom turmush tarzini targ’ib etuvchi, kasalliklarning oldini olish bo’yicha ko’maklashuvchi va jamiyat salomatligiga daxldor bo’lgan har qanday masalaga befarq bo’lmasligi kerak. Har bir shifokor o’z sohasining bilimdoni bo’lishi bilan birga, odamlarga nur taratuvchi ma’naviy yetakchiga aylanishi zarur [3].

4. Texnologiya va insoniylik

Zamonaviy tibbiyot taraqqiyotining eng ilg’or yutuqlari — sun’iy intellekt, biotexnologiya va gen muhandisligi kabi sohalarda yaqqol namoyon bo’lmoqda. Bugungi kun shifokori ilg’or texnologiyalar yordamida aniq tashxis qo’yish, murakkab jarrohlik amaliyotlarini robototexnika yordamida bajarish imkoniyatiga ega. Shubhasiz, bu rivojlanish inson salomatligini saqlashda va hayotni uzaytirishda muhim vosita hisoblanadi.

Biroq, texnologiya qanchalik rivojlanmasin, u hech qachon insoniylikni — shifokorning qalbidan chiqqan mehrini, hamdardligini, e’tiborini va ruhiy ko’magini

to'liq almashtira olmaydi. Sun'iy intellekt murakkab algoritmlarga asoslangan bo'lsa-da, bemorning ko'zidagi qo'rquvni, umidini yoki ichki iztirobini anglash faqat inson qalbining nozik sezgirligiga xosdir. Heideggerning "Being and Time" asarida insoniy mavjudlikning ajralmas qismi sifatida "g'amxo'rlik" (Sorge) tushunchasi ilgari surilgan bo'lib, u shifokor va bemor o'rtasidagi samimiy aloqaning mohiyatini ifodalaydi[2].

XULOSA

Tibbiyot nafaqat aniq fan, balki inson hayoti va ma'nosini anglashga xizmat qiluvchi chuqur falsafiy yo'ldir. Shifokorning qo'lida faqat tibbiy vositalar emas, balki insoniylik, javobgarlik va axloqiy qadriyatlar bo'lishi zarur. Falsafa tibbiyotga ma'naviy yo'l belgilaydi va bu shifokorni faqat mutaxassis sifatida emas, balki hayot va o'lim oraliq'ida muvozanatni saqlovchi insonparvar sifatida ko'rsatadi. U nafaqat tanani davolovchi, balki inson hayotini chuqur anglashga harakat qiladigan insonparvardir. Falsafa bizga aytadiki, haqiqiy shifokor — bu tabiatga hurmat bilan yondashuvchi, bemor dardini yuragi bilan his etuvchi va hayot qiymatini chuqur anglaydigan insondir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduazizov E. *Falsafa*. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2021
2. Heidegger M. "Being and Time" – <https://www.cambridge.org/core/books/being-and-time/70D524717DBABF4BB579E9E313B95397>
3. Karimov K. "Tibbiyotda axloqiy tamoyillar" – Toshkent, 2020.
4. Aristotle. "Nicomachean Ethics" – <https://plato.stanford.edu/entries/aristotle-ethics/>
5. Spinoza B. "Ethics" – <https://plato.stanford.edu/entries/spinoza-ethics/>
6. Ibn Sino. "Tib qonunlari" – <https://www.ebooks2go.com/ebook/tib-qonunlari-ibn-sino>

7. Levinas E. “Totality and Infinity” –
https://www.goodreads.com/en/book/show/43682.Totality_and_Infinity
8. Kant I. “Groundwork of the Metaphysics of Morals” –
<https://plato.stanford.edu/entries/kant-moral/>
9. Descartes R. *Discourse on the Method*.
<https://plato.stanford.edu/entries/descartes-physics/>
10. Confucianism – *Stanford Encyclopedia of Philosophy*.
<https://plato.stanford.edu/entries/confucianism/>